

حقوق جزای عمومی

تألیف: اسماعیل ساولانی

وکیل پایه یک دادگستری

چاپ هجدهم

۱۴۰۲

سرشناسه	: ساولانی، اسماعیل، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق جزای عمومی / تألیف اسماعیل ساولانی.
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام
	Iran. Laws, etc
مشخصات نشری	: تهران: مشاهیر دادآفرین، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری	: ۶۸۸ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۹۲-۵۲-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: چاپ دهم.
موضوع	: حقوق جزا - - ایران
موضوع	: Criminal law - - Iran
موضوع	: آیین دادرسی جزایی - - ایران
موضوع	: Criminal procedure- - Iran
رده بندی کنگره	: KMH۳۸۰۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۷۸۲۶۴

حقوق جزای عمومی
اسماعیل ساولانی
چاپ هجدهم: انتشارات مشاهیر دادآفرین
(چاپ بیست و چهارم کل اثر)
پاییز ۱۴۰۲
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۳۵۰۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۹۲-۵۲-۴

مؤسسه مشاهیر دادآفرین: خیابان کارگر شمالی، بالاتر از چهارراه فاطمی، کوچه شهید اکبری، پلاک ۳۲، تلفن: ۸۱۰۵۴

پست الکترونیکی: office@dadafarin.com وب سایت: www.dadafarin.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه:

مجموعه حاضر با عنوان حقوق جزای عمومی و منطبق با سرفصل های مصوب این درس که در دانشکده های حقوق تدریس می شود بر اساس قانون مجازات اسلامی جدید کشور مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ اصلاحی ۱۳۹۹/۲/۲۳ و قانون کاهش مجازات حبس مصوب ۱۳۹۹/۲/۲۳ و همچنین قانون آیین دادرسی کیفری جدید مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ اصلاحی ۱۳۹۴/۳/۲۴ تألیف گردیده و سعی شده است تا مبانی حقوق جزای عمومی با این قوانین مقایسه و ارائه گردد.

در این مجموعه از یک طرف مطالب مربوط به این درس که در آثار اساتید بزرگ این شاخه از حقوق همچون استاد دکتر سید علی آرمایش، دکتر محمد باحری، استاد دکتر حسین آقابلی، دکتر محمد علی اردبیلی، دکتر ایرج گلدویان، دکتر حسن دادبان، مرحوم دکتر رضا نوربها، دکتر عباس شیرینی و دکتر محسن رباهی تفتیش شده و در برخی قسمت ها همچون سوابق تاریخی و مکاتب و سیر تکاملی حقوق جزا عیناً از این منابع خلاصه گردیده و در سایر موارد علاوه بر استفاده از مطالب موجود در این آثار سعی در انطباق آن با قانون جدید مجازات اسلامی شده است ضمن اینکه آموخته های نویسنده در درس حقوق جزای عمومی در محضر اساتید بزرگی همچون استاد دکتر سید علی آرمایش که به دانشجویان خود علاوه بر حقوق جزا درس انسانیت و اخلاق می آموزند و اینجانب افتخار شاکردی این استاد فرهیخته را دارم و همچنین استاد دکتر حسین آقابلی نیای که همچون پدری مهربان دانش خود را به ما منتقل کرده اند، با این قانون منطبق نموده و در اختیار دانشجویان عزیز قرار داده ام؛ لذا اینجانب قصد این را ندارم مطالب آموخته شده از کلاس درس و همچنین کتاب های با ارزش این اساتید معزز را که نتیجه سال ها تلاش این بزرگواران می باشد را به خود نسبت دهم؛ بنابراین نظرات مربوط به اساتید ارجمند را با ذکر منبع، ارجاع داده ام تا علاقه مندان به منبع اصلی مراجعه نمایند تا از آن بهره مند شوند.

از سوی دیگر تلاش شده است تا متن قانون جدید با مبانی فوق مقایسه و ارائه گردد، این امر استنباط اینجانب از این مطالب و نتیجه ۱۵ سال تدریس حقوق جزای عمومی و اختصاصی و آیین دادرسی کیفری است که در اختیار دانشجویان عزیز قرار می گیرد. بدون تردید این مجموعه خالی از ایراد نخواهد بود لذا از عزیزانی که این مجموعه را مطالعه می نمایند تقاضا دارم این موارد را به آدرس موسسه مشاییر مهر داد آفرین ارسال نمایند. در خاتمه از سرکار خانم صدیقه دودانگه که زحمات تایپ این مجموعه را متقبل شده اند تشکر می نمایم.

اسماعیل ساولانی

تبرستان، ۱۳۹۹

گفتُ استاد مبردرس از یاد
یاد باد آنچه به من گفت استاد
یاد باد آن که مرا یاد آموخت
آدمی نان خورد از دولتِ یاد
پس مرا منت از استاد بُود
که به تعلیم من اُستاد، اِستاد
هر چه می دانست، آموخت مرا
غیریک اصل که ناکفته نهاد
قدر استاد نکسو دانستن
حیف! استاد به من یاد نداد

تقدیم به اساتید نازنینم:

استاد دکتر سید علی آزمایه

استاد دکتر حسین آقایی نیا

که به شاگردان خود مہمتر از حقوق، درس انسانیت می آموزند.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات	۲۷
مبحث اول: تعریف، تقسیم‌بندی و منابع حقوق جزا	۲۷
بند اول: تعریف و تقسیمات حقوق جزا	۲۷
الف. تعریف حقوق جزا	۲۷
ب. تقسیمات حقوق جزا	۲۷
۱. حقوق جزای بین‌المللی	۲۸
۲. حقوق جزای داخلی	۲۸
بند دوم: ویژگی‌های حقوق جزا	۲۹
الف. وجود ضمانت اجراهای خاص	۲۹
ب. آمره بودن (الزامی بودن) قوانین کیفری	۲۹
پ. کلی و عام بودن قوانین کیفری	۲۹
ت. سرزمینی و شخصی بودن قوانین کیفری	۲۹
بند سوم: ارتباط حقوق جزا با سایر رشته‌های حقوق	۳۰
الف. ارتباط حقوق جزا با قانون اساسی	۳۰
ب. ارتباط حقوق جزا با حقوق اداری	۳۰
پ. ارتباط حقوق جزا با حقوق مدنی	۳۰
ت. ارتباط حقوق جزا با حقوق تجارت	۳۰
ث. ارتباط حقوق جزا با جرم‌شناسی	۳۱
بند چهارم: منابع حقوق کیفری	۳۱
الف. منابع اصلی یا الزامی (منابع صوری)	۳۲
ب. منابع فرعی یا ارشادی (مکمل)	۳۲
بند پنجم: دوره‌های قانون‌گذاری کیفری در ایران	۳۳
خلاصه‌ی مطالب	۳۶
مبحث دوم: تحولات تاریخی بنیادها و اندیشه‌های حقوق جزا	۴۰
گفتار اول: مکاتب کیفری	۴۰

بند اول: مکتب کلاسیک	۴۰
الف. مکتب فایده اجتماعی	۴۰
ب. مکتب عدالت مطلق	۴۱
بند دوم: مکتب نئوکلاسیک	۴۴
بند سوم: مکتب تحقیقی	۴۶
بند چهارم: مکتب التقاطی	۵۱
الف. مکتب اصالت عمل کیفری یا پراگماتیکا (دفاع اجتماعی بر مبنای تجربه)	۵۱
ب. مکتب دفاع اجتماعی ترکیبی	۵۱
پ. مکتب نفی حقوق جزا (یا دفاع اجتماعی بر مبنای دفاع از فرد)	۵۲
ت. مکتب اثباتی انتقادی (یا دفاع اجتماعی بر مبنای تهدید جمعی)	۵۳
ث. مکتب دفاع اجتماعی جدید (دفاع اجتماعی بر مبنای دفاع از فرد و جامعه)	۵۳
ج. دفاع اجتماعی بر مبنای عدالت ترمیمی	۵۵
بند پنجم: مکتب اسلام	۵۶
گفتار دوم: سیر تکاملی حقوق جزا	۵۷
خلاصه‌ی مطالب	۵۹
فصل دوم: جرم	۶۱
مبحث اول: کلیات	۶۱
بند اول: مفهوم جرم	۶۱
بند دوم: تقسیم جرم از دیدگاه حقوقدانان	۶۲
الف. جرم انتظامی (خطای انتظامی)	۶۲
ب. جرم مدنی	۶۲
پ. جرم جزایی	۶۳
بند سوم: تفاوت جرم جزایی با جرم مدنی	۶۳
الف. تفاوت به لحاظ ارکان جرم	۶۳
ب. تفاوت از جهت ضمانت اجرا	۶۳
عناصر تشکیل‌دهنده‌ی جرم (ارکان تشکیل‌دهنده‌ی جرم)	۶۴

گفتار اول: عنصر قانونی.....	۶۴
بند اول: اصل قانونی بودن در منابع اسلامی.....	۶۶
بند دوم: اصل قانونی بودن در قوانین ایران.....	۶۷
الف. در قانون مجازات اسلامی.....	۶۷
ب. در قانون آیین دادرسی کیفری.....	۶۸
پ. در اصول قانون اساسی.....	۶۸
گفتار دوم: آثار اصل قانونی بودن جرم و مجازات (و دادرسی).....	۶۸
بند اول: تفسیر مضیق.....	۶۹
انواع تفسیر به اعتبار مقام تفسیرکننده.....	۶۹
الف. تفسیر قانونی.....	۶۹
ب. تفسیر قضایی.....	۶۹
پ. تفسیر از نظر دکتربین.....	۷۰
خلاصه‌ی مطالب.....	۷۱
بند دوم: عطف به ماسبق نشدن قوانین کیفری (قلمرو قوانین جزایی در زمان، تعارض قوانین جزایی در زمان).....	۷۵
الف. اثر این اصل در قوانین شکلی و ماهوی.....	۷۶
۱. قوانین شکلی.....	۷۶
۲. قوانین ماهوی.....	۷۹
ماده ۱۰ ق.م.ا. و اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین کیفری.....	۸۲
۱. تا صدور حکم قطعی.....	۸۲
۲. بعد از صدور حکم قطعی.....	۸۲
مورد اول: قانون لاحق آن عمل را دیگر جرم نداند (قانون جرم‌زدا).....	۸۲
مورد دوم: قانون مبتنی بر تخفیف.....	۸۳
پ. کاربرد قاعده‌ی عطف به ماسبق نشدن در مورد جرایم مختلف.....	۸۷
خلاصه‌ی مطالب.....	۹۴
گفتار سوم: قلمرو قوانین جزایی در مکان (اصول تعیین کننده‌ی صلاحیت کیفری).....	۹۸

- ۹۸..... بند اول: اصل صلاحیت سرزمینی.....
- ۱۰۷..... بند دوم: اصل صلاحیت شخصی.....
- ۱۱۵..... بند سوم: اصل صلاحیت واقعی (صلاحیت حمایتی).....
- ۱۱۷..... بند چهارم: اصل صلاحیت جهانی (بین‌المللی).....
- ۱۱۸..... استرداد.....
- ۱۲۱..... خلاصه‌ی مطالب.....
- ۱۲۷..... گفتار چهارم: عوامل موجهه جرم (موانع تشکیل دهنده‌ی جرم یا همان اسباب اباحه).....
- ۱۲۸..... بند اول: حکم قانون.....
- ۱۲۹..... بند دوم: اجازه قانون.....
- ۱۳۲..... بند سوم: ارتکاب عمل برای اجرای قانون اهم لازم باشد.....
- ۱۳۳..... بند چهارم: امر قانونی آمر قانونی.....
- ۱۳۶..... بند پنجم: دفاع مشروع.....
- ۱۳۷..... الف. شرایط دفاع مشروع.....
- ۱۳۷..... اول: شرایط تجاوز.....
- ۱۴۰..... دوم: شروط دفاع.....
- ۱۴۳..... ب. موضوع تجاوز در بحث دفاع مشروع.....
- ۱۴۵..... پ. آثار دفاع مشروع.....
- ۱۴۸..... خلاصه‌ی مطالب.....
- ۱۵۳..... بند ششم: ضرورت.....
- ۱۵۴..... الف. شرایط تحقق حالت ضرورت.....
- ۱۵۶..... ب. نتایج حاصل از تحقق حالت ضرورت.....
- ۱۵۶..... اضطرار.....
- ۱۵۸..... الف. شرایط اضطرار.....
- ۱۵۹..... ب. مصادیق قانونی اضطرار.....
- ۱۶۰..... بند هفتم: رضایت بزه‌دیده در موارد خاص.....
- ۱۶۱..... الف. بحث ماده ۳۶۵ ق.م.ا.....

۱۶۲	ب. تأثیر استثنایی رضایت در ماهیت جرم.....
۱۶۳	مورد اول: عمل جراحی یا طبی.....
۱۶۷	مورد دوم: عملیات ورزشی.....
۱۶۹	خلاصه‌ی مطالب.....
۱۷۳	مبحث دوم: عنصر مادی.....
۱۷۳	گفتار اول: مراحل ارتکاب جرم و اجزای عنصر مادی.....
۱۷۳	بند اول: مراحل ارتکاب جرم.....
۱۷۶	بند دوم: اجزای عنصر مادی.....
۱۷۶	الف. ویژگی مرتکب جرم.....
۱۷۶	ب. اقسام رفتار مجرمانه.....
۱۸۰	پ. موضوع جرم.....
۱۸۱	ت. وسیله ارتکاب جرم.....
۱۸۱	ث. نتیجه.....
۱۸۲	ج. زمان ارتکاب جرم.....
۱۸۲	چ. مکان ارتکاب جرم.....
۱۸۳	ح. شخصیت بزه‌دیده (ویژگی مجنی‌علیه).....
۱۸۳	گفتار دوم: تکوین رفتار مجرمانه در زمان و فایده این تقسیم‌بندی.....
۱۸۳	بند اول: تکوین رفتار مجرمانه در زمان و مکان.....
۱۸۳	الف. جرم آنی یا فوری.....
۱۸۴	ب. جرم مستمر یا متمادی.....
۱۸۵	بند دوم: فایده تقسیم جرم به آنی و مستمر.....
۱۸۵	الف. از لحاظ تعیین قانون حاکم.....
۱۸۵	ب. از لحاظ مرور زمان تعقیب.....
۱۸۶	پ. از لحاظ اعتبار امر مختومه.....
۱۸۶	ت. از لحاظ تأثیر عفو عمومی.....
۱۸۷	ث. از لحاظ صلاحیت دادگاه.....

- بند سوم: جرم استمرار یافته ۱۸۷
- گفتار سوم: تقسیم جرایم از لحاظ ساختار و فایده این تقسیمبندی ۱۸۸
- بند اول: تقسیم جرایم از لحاظ ساختار ۱۸۸
- الف. جرم ساده ۱۸۸
- ب. جرم مرکب ۱۸۹
- پ. جرم به عادت ۱۸۹
- بند دوم: فایده تقسیم بندی جرم به ساده، مرکب و به عادت ۱۹۰
- الف. از لحاظ حاکمیت یا تأثیر قانون جدید ۱۹۰
- ب. از لحاظ تأثیر مرور زمان ۱۹۱
- پ. از لحاظ دادگاه صالح ۱۹۱
- خلاصه‌ی مطالب ۱۹۲
- گفتار چهارم: شروع به جرم ۱۹۹
- شرایط و احکام تشکیل دهنده‌ی شروع به جرم ۲۰۰
- گفتار پنجم: جرم محال و عقیم و تمییز اعمال مقدماتی از شروع به جرم ۲۰۶
- بند اول: جرم محال و جرم عقیم ۲۰۶
- الف. جرم محال یا ممتنع ۲۰۷
۱. جرم محال مطلق ۲۰۸
۲. جرم محال نسبی ۲۰۹
- ب. جرم عقیم ۲۱۰
- پ. تفاوت جرم عقیم و محال ۲۱۲
- بند دوم: تمییز اعمال مقدماتی از شروع به جرم ۲۱۳
- الف. نظریه عینی ۲۱۳
- ب. نظریه ذهنی (نفسانی) ۲۱۴
- پ. نظریه مختلط (معتدل) ۲۱۵
- خلاصه‌ی مطالب ۲۱۷
- گفتار ششم: رابطه‌ی علیت ۲۲۲

بند اول: نظریه‌ی خطای کیفری همچون شرط ضروری نتیجه (نظریه‌ی برابری شروط یا برابری اسباب)	۲۲۳
بند دوم: نظریه‌ی خطای کیفری همچون شرط نزدیک و بی‌واسطه	۲۲۳
بند سوم: خطای کیفری همچون شرط پویای نتیجه	۲۲۴
بند چهارم: خطای کیفری همچون شرط مناسب نتیجه	۲۲۴
خلاصه‌ی مطالب	۲۲۶
مبحث سوم: عنصر معنوی	۲۲۷
گفتار اول: جرایم عمدی	۲۲۸
بند اول: علم مرتکب	۲۲۸
بند دوم: سوء نیت	۲۲۹
الف. سوء نیت عام	۲۲۹
ب. سوء نیت خاص	۲۳۰
بند سوم: انگیزه	۲۳۱
الف. تأثیر انگیزه در ماهیت جرم	۲۳۱
ب. تأثیر انگیزه در میزان مجازات	۲۳۱
گفتار دوم: جرایم غیر عمدی	۲۳۴
بند اول: تقصیر جزایی (خطای جزایی)	۲۳۴
بند دوم: مصادیق تقصیر جزایی	۲۳۶
الف. بی احتیاطی	۲۳۶
ب. بی‌مبالاتی	۲۳۶
پ. عدم مهارت	۲۳۶
ت. عدم رعایت نظامات دولتی	۲۳۷
گفتار سوم: درجات قصد مجرمانه	۲۳۹
بند اول:	۲۳۹
الف. قصد یا سوء نیت عام	۲۳۹
ب. قصد یا سوء نیت خاص	۲۳۹

۲۳۹	بند دوم:.....
۲۳۹	الف. سوءنیت ساده.....
۲۴۰	ب. سوءنیت مشدد.....
۲۴۰	بند سوم:.....
۲۴۰	الف. سوءنیت جازم (مستقیم).....
۲۴۰	ب. سوءنیت اتفاقی، احتمالی (غیرمستقیم، عمد احتمالی).....
۲۴۱	بند چهارم:.....
۲۴۱	الف. سوءنیت معین.....
۲۴۱	ب. سوءنیت غیر معین.....
۲۴۲	گفتار چهارم: جرایم مادی صرف.....
۲۴۳	خلاصه‌ی مطالب.....
۲۴۶	مبحث چهارم: طبقه‌بندی جرایم.....
۲۴۶	گفتار اول: تقسیم‌بندی جرایم با توجه به مجازات آنها، در قانون مجازات اسلامی.....
۲۴۷	گفتار دوم: تقسیم بندی از حیث طبیعت جرم.....
۲۴۷	بند اول: جرایم عمومی.....
۲۴۸	بند دوم: جرایم نظامی.....
۲۴۸	فایده تشخیص جرم نظامی از جرم عمومی.....
۲۵۰	بند سوم: جرایم سیاسی.....
۲۵۵	خلاصه‌ی مطالب.....
۲۵۹	فصل سوم: مجرم و شرایط و موانع مسؤولیت کیفری.....
۲۵۹	مبحث اول: مجرم.....
۲۶۳	گفتار اول: فاعل.....
۲۶۴	الف. فاعل مادی (فاعل).....
۲۶۴	ب. فاعل معنوی.....
۲۶۸	گفتار دوم: شرکت در جرم.....
۲۷۴	خلاصه‌ی مطالب.....

گفتار سوم: معاونت.....	۲۷۷
بند اول: شرایط تحقق معاونت در جرم.....	۲۷۸
بند دوم: مصادیق معاونت در جرم.....	۲۸۶
بند سوم: خروج مباشر از حدود توافق ضمنی با معاون.....	۲۹۳
بند چهارم: مجازات معاون در جرم.....	۲۹۴
نظرات موجود برای تعیین مجازات معاون.....	۳۰۳
گفتار چهارم: مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر.....	۳۰۳
بند اول: صورت‌های مختلف مسئولیت ناشی از فعل غیر.....	۳۰۴
بند دوم: مبنای مسئولیت ناشی از فعل غیر.....	۳۰۴
الف. نظریه خطر.....	۳۰۴
ب. نظریه خطا.....	۳۰۵
بند سوم: شروط تحقق مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر.....	۳۰۵
خلاصه‌ی مطالب.....	۳۰۶
مبحث دوم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری.....	۳۱۳
گفتار اول: شرایط مسئولیت کیفری.....	۳۱۳
گفتار دوم: موانع مسئولیت کیفری (عوامل رافع مسئولیت کیفری).....	۳۱۵
بند اول: علل تام.....	۳۱۶
الف. عدم بلوغ (صغر).....	۳۱۶
مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال و نوجوانان.....	۳۱۸
الف. ارتکاب جرایم مستوجب دبه.....	۳۲۰
ب. ارتکاب جرایم مستوجب حد یا قصاص.....	۳۲۱
پ. ارتکاب جرایم مستوجب تعزیر.....	۳۲۳
خلاصه‌ی مطالب.....	۳۳۳
ب. جنون.....	۳۴۱
پ. اجبار و اکراه.....	۳۴۸
۱. اجبار مادی با منشاء خارجی (بیرونی).....	۳۵۰

۳۵۲	۲. اجبار مادی با منشاء داخلی (درونی).....
۳۵۲	۳. اجبار معنوی با منشأ خارجی (بیرونی) (اکراه).....
۳۵۳	مورد اول: ارتکاب جرم با تهدید دیگری.....
۳۵۳	مورد دوم: ارتکاب جرم با تحریک دیگری.....
۳۵۴	مورد سوم: شروط تحقق اجبار معنوی (اکراه).....
۳۵۵	۴. اجبار معنوی با منشاء داخلی (درونی).....
۳۵۶	مجازات اکراه‌کننده.....
۳۵۷	مورد اول: در جرایم موجب تعزیر.....
۳۵۷	مورد دوم: در جرایم موجب حد.....
۳۵۸	مورد سوم: در جرایم موجب قصاص.....
۳۵۹	۱. اکراه بر جنایت نسبت به شخص ثالث.....
۳۶۰	۲. اکراه بر جنایت نسبت به اکراه‌شونده.....
۳۶۳	خلاصه‌ی مطالب.....
۳۶۹	بند دوم: علل نسبی رافع مسؤولیت کیفری.....
۳۶۹	الف. اشتباه (یکی از عوامل نسبی رافع مسؤولیت کیفری است).....
۳۶۹	۱. اشتباه حکمی.....
۳۷۰	۲. اشتباه موضوعی.....
۳۷۱	۱ - ۲. اشتباه در جرایم عمدی.....
۳۷۱	مورد اول: اشتباه در یکی از عناصر تشکیل‌دهنده جرم.....
۳۷۲	مورد دوم: اشتباه در یکی از کیفیات مشدده.....
۳۷۳	مورد سوم: اشتباه در یکی از عناصر فرعی.....
۳۷۳	۲ - ۲. اشتباه در جرایم غیرعمدی.....
۳۷۴	ب. خواب.....
۳۷۵	پ. مستی و بی‌ارادگی حاصل از مصرف اختیاری مسکرات، مواد مخدر، روان‌گردان‌ها و نظایر آنها.....
۳۷۸	خلاصه‌ی مطالب.....
۳۸۳	فصل چهارم: مجازات‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی.....

۳۸۳	مبحث اول: کلیات
۳۸۳	گفتار اول: مجازات
۳۸۴	بند اول: اصول حاکم بر مجازاتها
۳۸۴	الف. اصل قانونی بودن مجازاتها
۳۸۴	ب. اصل شخصی بودن مجازاتها
۳۸۵	پ. اصل فردی کردن مجازاتها
۳۸۵	ت. اصل تساوی در مجازاتها
۳۸۵	اهداف و ویژگی‌های مجازاتها و اقدامات تأمینی و تربیتی
۳۸۵	مجازاتها
۳۸۶	بند دوم: اهداف اختصاصی از مجازاتها
۳۸۶	بند سوم: ویژگی مجازاتها
۳۸۸	گفتار دوم: اقدامات تأمینی
۳۸۸	بند اول: اهداف اقدامات تأمینی
۳۸۸	بند دوم: ویژگی‌های اقدامات تأمینی
۳۸۹	بند سوم: تفاوت مجازاتها با اقدامات تأمینی
۳۹۰	بند چهارم: تقسیم اقدامات تأمینی به اقدامات تأمینی عینی و شخصی
۳۹۰	الف. عینی
۳۹۰	ب. شخصی
۳۹۲	بند پنجم: نظامهای موجود در خصوص اجرای اقدامات تأمینی و تربیتی و مجازاتها
۳۹۲	الف. نظام واحد مجازات (یا نظام یگانگی)
۳۹۲	ب. نظام ثنویت (یا چندگانگی)
۳۹۳	گفتار سوم: تقسیم‌بندی مجازاتها
۳۹۵	بند اول: طبقات مجازاتها در قانون مجازات اسلامی
۳۹۵	مجازاتهای اشخاص حقیقی
۳۹۵	مجازاتهای اصلی
۳۹۶	الف. مجازاتهای اصلی اشخاص حقیقی در چهار قسم پیش‌بینی شده‌اند:

- ب. مجازات‌های اشخاص حقوقی ۴۰۴
- بند دوم: مجازات‌ها با توجه به نسبت موجود بین آنها (درجه) تقسیم می‌شوند به: ۴۰۷
- الف. مجازات‌های اصلی ۴۰۷
- ب. مجازات تکمیلی (تتمیمی) ۴۰۷
۱. مجازات تکمیلی اجباری ۴۰۸
۲. مجازات تکمیلی اختیاری ۴۰۸
- پ. مجازات تبعی ۴۱۲
- خلاصه‌ی مطالب ۴۱۷
- بند سوم: طبقه‌بندی مجازات‌ها بر حسب موضوع یا ماهیت (ماهیت عینی آنها) ۴۲۷
- الف. مجازات‌های بدنی ۴۲۷
- ب. مجازات سالب آزادی ۴۳۲
- نظام نیمه‌آزادی ۴۳۹
- مجازات‌های جایگزین حبس (ماده ۶۴ ق.م.ا) ۴۴۲
۱. دوره‌ی مراقبت ۴۴۳
۲. خدمات عمومی رایگان ۴۴۳
۳. جزای نقدی روزانه ۴۴۵
۴. جزای نقدی جایگزین حبس ۴۴۵
۵. محرومیت از حقوق اجتماعی ۴۴۶
- پ. مجازات محدودکننده‌ی آزادی ۴۵۴
- ت. مجازات‌های مالی ۴۵۷
۱. جزای نقدی ۴۵۷
- مزایا و معایب جزای نقدی ۴۵۸
- مورد اول: جزای نقدی ثابت ۴۵۹
- مورد دوم: جزای نقدی نسبی ۴۵۹
۲. مصادره‌ی اموال ۴۶۴
- مورد اول: مصادره‌ی عام ۴۶۴

مورد دوم: مصادره‌ی خاص	۴۶۵
استرداد اموال و یا اشیاء ناشی از جرم و جبران خسارت	۴۶۶
ث. مجازات‌های ممنوعیت از اشتغال به کسب یا شغل یا حرفه	۴۶۷
ج. مجازات‌های سالب حق	۴۶۷
چ. مجازات‌های سالب حیثیت	۴۶۸
ح. مجازات‌های محرومیت از خدمات عمومی	۴۶۹
خلاصه‌ی مطالب	۴۷۱
مبحث دوم: نحوه‌ی تعیین و اعمال مجازات‌ها (قواعد حاکم بر تعیین میزان مجازات)	۴۸۶
گفتار اول: موارد معافیت و تخفیف مجازات	۴۸۶
بند اول: عوامل موجهه و عوامل رافع مسئولیت کیفری و بیان تفاوت آنها با یکدیگر	۴۸۷
الف. عوامل موجهه (اسباب عینی عدم مسئولیت)	۴۸۷
ب. عوامل رافع مسئولیت (اسباب شخصی عدم مسئولیت)	۴۸۷
پ. تفاوت عوامل موجهه جرم و عوامل رافع مسئولیت کیفری	۴۸۷
بند دوم: معاذیر معافیت از مجازات و تخفیف‌دهنده مجازات	۴۸۸
الف. معاذیر قانونی	۴۸۹
ب. معاذیر قضایی	۴۹۳
پ. تفاوت بین معاذیر قانونی با قضایی (کیفیات مخففه)	۴۹۴
مقایسه معاذیر قانونی و عوامل موجهه (جهات مشروعیت) و عوامل رافع مسئولیت کیفری (علل عدم تقصیر)	۴۹۵
خلاصه‌ی مطالب	۴۹۶
۱. تقلیل مجازات	۵۰۰
امکان اعمال کیفیات مخففه در تعدد و تکرار	۵۰۵
۲. تبدیل مجازات (تبدیل اختیاری)	۵۱۰
منع تبدیل مجازات	۵۱۲
گفتار دوم: سبب‌های تشدید مجازات	۵۱۲
تقسیم بندی‌های مختلف کیفیات مشدده	۵۱۳

۵۱۳	بند اول: کیفیات مشدده عینی و شخصی
۵۱۵	بند دوم: کیفیات مشدده خاص و عام
۵۱۶	بند سوم: کیفیات مشدده اختیاری و اجباری
۵۱۸	خلاصه‌ی مطالب
۵۲۶	گفتار سوم: تعدد جرم
۵۲۶	بند اول: کلیات
۵۲۶	الف. تعدد در جرایم موجب حد
۵۲۸	ب. تعدد در جرایم موجب تعزیر
۵۲۸	بند دوم: تعدد معنوی یا اعتباری یا فرضی (ماده ۱۳۱ ق.م.ا.)
۵۳۴	بند سوم: تعدد مادی یا واقعی (ماده ۱۳۴ ق.م.ا.)
۵۳۶	الف. تعدد مادی در جرایمی که مجازات آنها دارای حداقل و حداکثر است
۵۳۸	ب. تعدد مادی در جرایمی که مجازات آنها فاقد حداقل و حداکثر است
۵۳۸	۱. جرایم ارتكابی بیش از سه جرم نباشند
۵۳۸	۲. جرایم ارتكابی بیش از سه جرم باشند
۵۴۵	خلاصه‌ی مطالب
۵۵۳	گفتار چهارم: تکرار جرم
۵۵۳	بند اول: تکرار جرم در تعزیرات
۵۵۷	شروط تحقق تکرار جرم
۵۵۹	بند دوم: تکرار جرم در حدود
۵۶۲	خلاصه‌ی مطالب
۵۶۷	مبحث سوم: آزادی مشروط، تعویق صدور حکم و تعلیق اجرای مجازات
۵۶۷	گفتار اول: آزادی مشروط
۵۶۷	بند اول: شروط صدور آزادی مشروط
۵۷۱	بند دوم: ضمانت اجرای عدم تبعیت از دستورات دادگاه یا ارتكاب جرم در مدت آزادی مشروط ...
۵۷۳	بند سوم: آثار آزادی مشروط
۵۷۳	الف. آثار آزادی مشروط در مدت آزادی مشروط

۵۷۴	ب. آثار آزادی مشروط پس از انقضای مدت آزادی مشروط
۵۷۶	خلاصه‌ی مطالب
۵۷۹	گفتار دوم: تعویق صدور حکم
۵۸۰	بند اول: شرایط تعویق صدور حکم
۵۸۱	بند دوم: انواع تعویق صدور حکم
۵۸۱	الف. تعویق ساده
۵۸۱	ب. تعویق مراقبتی
۵۸۲	بند سوم: ضمانت اجرای تخلف مرتکب در زمان تعیین شده در قرار تعویق صدور حکم
۵۸۲	الف. لغو قرار تعویق
۵۸۲	ب. افزایش مدت تعویق
۵۸۴	بند چهارم: موارد عدم امکان تعویق صدور حکم
۵۸۶	خلاصه‌ی مطالب
۵۸۹	گفتار سوم: تعلیق
۵۸۹	بند اول: تعلیق تعقیب
۵۹۲	بند دوم: تعلیق اجرای مجازات
۵۹۲	الف. تعلیق ساده
۵۹۳	ب. تعلیق مراقبتی
۵۹۴	بند سوم: شرایط صدور تعلیق اجرای مجازات
۵۹۶	بند چهارم: احکام جزایی که قابل تعلیق نیست
۶۰۰	بند پنجم: ضمانت عدم اجرای دستور دادگاه و یا ارتکاب جرایم عمدی خاص
۶۰۰	الف. ضمانت عدم اجرای دستور دادگاه
۶۰۰	ب. ضمانت ارتکاب جرایم عمدی خاص در دوره تعلیق
۶۰۲	بند ششم: آثار و نتایج تعلیق اجرای مجازات
۶۰۲	الف. آثار تعلیق در دوره تعلیق اجرای مجازات
۶۰۲	ب. آثار تعلیق پس از اتمام مدت تعلیق اجرای مجازات
۶۰۴	خلاصه‌ی مطالب

۶۱۰	مبحث چهارم: سقوط مجازات.....
۶۱۰	گفتار اول: عفو.....
۶۱۰	بند اول: عفو خصوصی.....
۶۱۳	الف. شرایط عفو، تخفیف و تبدیل مجازات.....
۶۱۴	ب. موارد زیر مشمول عفو، تخفیف و تبدیل مجازات نمی‌شوند.....
۶۱۵	پ. آثار عفو خصوصی.....
۶۱۵	بند دوم: عفو عمومی.....
۶۱۷	الف. آثار عفو عمومی.....
۶۱۷	۱. آثار عفو عمومی پیش از محکومیت قطعی.....
۶۱۸	۲. آثار عفو عمومی پس از محکومیت قطعی.....
۶۱۸	ب. حدود عفو عمومی.....
۶۲۲	گفتار دوم: نسخ قانون.....
۶۲۳	۱. نسخ مقدم بر صدور حکم.....
۶۲۳	۲. نسخ مؤخر بر صدور حکم.....
۶۲۵	خلاصه‌ی مطالب.....
۶۲۶	گفتار سوم: گذشت شاکی.....
۶۲۶	۱. جرایم قابل گذشت.....
۶۲۶	۲. جرایم غیرقابل گذشت.....
۶۳۱	بند اول: اعلام گذشت در جرایم تعزیری غیر قابل گذشت و قابل گذشت.....
۶۳۱	الف. اعلام گذشت در جرایم غیرقابل گذشت.....
۶۳۲	ب. اعلام گذشت در جرایم غیرقابل گذشت.....
۶۳۴	بند دوم: اعلام گذشت در مورد جرایم مستوجب حد و قصاص و دیه.....
۶۳۵	الف. در جرایم مستوجب حد.....
۶۳۵	ب. در جرایم مستوجب قصاص نفس و عضو.....
۶۳۷	پ. در جرایم مستوجب پرداخت دیه.....
۶۳۷	بند سوم: شروط تأثیر گذشت و آثار گذشت.....

۶۳۷	الف. شروط تأثیر گذشت.....
۶۳۷	ب. آثار گذشت.....
۶۳۹	خلاصه‌ی مطالب.....
۶۴۴	گفتار چهارم: مرور زمان.....
۶۴۴	بند اول: مرور زمان شکایت.....
۶۴۶	بند دوم: مرور زمان تعقیب و مرور زمان صدور حکم.....
۶۵۰	بند سوم: مرور زمان اجرای مجازات.....
۶۵۶	بند چهارم: علل تعلیق مرور زمان.....
۶۵۶	الف. علل عملی تعلیق مرور زمان.....
۶۵۶	ب. علل حقوقی (قضایی) تعلیق مرور زمان.....
۶۵۷	بند پنجم: آثار مرور زمان.....
۶۵۸	خلاصه‌ی مطالب.....
۶۶۵	گفتار پنجم: توبه مجرم.....
۶۶۵	تأثیر توبه بر مجازات جرایم.....
۶۶۵	الف. تأثیر توبه بر جرایم مستوجب حد.....
۶۶۶	ب. تأثیر توبه بر جرایم مستوجب تعزیر.....
۶۷۱	خلاصه‌ی مطالب.....
۶۷۳	گفتار ششم: اعمال قاعده‌ی درأ (تُدْرَأُ الْحُدُودُ بِالشُّبُهَاتِ).....
۶۷۴	گفتار هفتم: فوت محکوم‌علیه.....
۶۷۵	۱. فوت متهم مقدم بر تعقیب امر جزایی.....
۶۷۵	۲. فوت متهم در جریان تعقیب و رسیدگی.....
۶۷۵	۳. فوت محکوم‌علیه قبل از سپری شدن مهلت شکایت از حکم.....
۶۷۶	۴. فوت محکوم‌علیه پس از شکایت از حکم محکومیت.....
۶۷۶	۵. فوت محکوم‌علیه پس از صدور حکم قطعی.....
۶۷۷	خلاصه‌ی مطالب.....
۶۸۷	منابع:.....

فصل اول: کلیات

مبحث اول: تعریف، تقسیم‌بندی و منابع حقوق جزا

بند اول: تعریف و تقسیمات حقوق جزا

الف. تعریف حقوق جزا

حقوق جزا عبارت است از: مجموعه قواعدی که برعکس‌العمل دولت در مقابل اعمال ضد اجتماعی حاکم می‌باشد تا از طریق تهدید به مجازات و یا اجرای آن و یا به‌کارگرفتن اقدامات تأمینی یا تربیتی از اعمال مزبور پیشگیری و عدالت نسبی و نظم و امنیت را برقرار نماید.^۱

ب. تقسیمات حقوق جزا

حقوق جزا شاخه‌ای از حقوق عمومی داخلی است.^۲
حقوق جزا در یک تقسیم‌بندی کلی تقسیم می‌شود به:

۱. حقوق جزای بین‌المللی

۲. حقوق جزای داخلی

۱. گلدوزیان، ایرج، بایسته‌های حقوق جزای عمومی، انتشارات میزان، تهران، ص ۱۳.

۲. قواعد حقوق جزا ناظر بر روابط افراد و دولت است، بدیهی است کلیه روابط افراد و دولت مربوط به حقوق جزا نیست؛ آن قسمتی از روابط افراد و دولت بر طبق قواعد حقوق جزا تنظیم می‌شود که راجع به واقعه مجرمانه باشد... بنابراین حقوق جزا یکی از رشته‌های حقوق عمومی است. باهری، محمد، تقریرات درس حقوق جزای عمومی، دانشگاه تهران، انتشارات رهام، تهران، ص ۳۴.

۱. حقوق جزای بین‌المللی

مشکل از مجموعه قواعد حقوق داخلی مربوط به کیفر جرایم با بُعد بین‌المللی است. به عبارت دیگر مفهوم حقوق جزای بین‌المللی مربوط به آن قسمت از حقوق جزای داخلی است که سعی آن در تعیین صلاحیت محاکم کیفری مملکت در زمینه‌ی مبارزه علیه جرایمی است که یک عامل برون مرزی در آنها وجود دارد. این عامل برون مرزی به محل وقوع جرم یا به تابعیت مرتکب جرم،^۱ یا مجنی علیه و منافی که در اثر جرم لطمه دیده مربوط است.

۲. حقوق جزای داخلی

حقوق جزای داخلی را می‌توان به سه شاخه به شرح ذیل تقسیم کرد:

۱ - ۲ - حقوق جزای عمومی

۲ - ۲ - حقوق جزای اختصاصی

۳ - ۲ - آئین دادرسی کیفری

۱ - ۲ - حقوق جزای عمومی، به مسائل عام حقوق جزا، از جمله تعریف و تبیین جرم، شرایط و مختصات مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی، مسئولیت جزایی، علل موجهه و علل تشدیدکننده‌ی مجازات یا کیفیات مخففه می‌پردازد.

۲ - ۲ - حقوق جزای اختصاصی، به بررسی هر جرم به طور خاص می‌پردازد. بدین معنی که طبقه‌بندی، تنظیم و تفکیک عناصر هر یک از جرایم را به طور جداگانه به عهده می‌گیرد و مجازات و کیفیات آن را در هر مورد مشخص می‌کند.^۲

۳ - ۲ - آئین دادرسی کیفری، عبارت است از: «آیین دادرسی کیفری مجموعه مقررات و قواعدی است که برای کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجیگری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، اجرای آراء، تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضائی و ضابطان دادگستری و رعایت حقوق متهم، بزه دیده و جامعه وضع می‌شود».^۳

۱. همان، ص ۱۹.

۲. حقوق جزای خصوصی قدیمی‌ترین قسمت‌های حقوق جزا می‌باشد. در زمان‌های قدیم قوانین جزایی منحصر به قواعد حقوق جزای خصوصی بوده است. در دوره‌های اخیر که در حقوق جزا تحولی روی داده و به کمال نزدیک شده است حقوق جزای عمومی تدوین گردیده است. باهری، محمد، همان، ص ۳۳.

۳. ماده ۱ ق.آ.د.ک.

بند دوم: ویژگی‌های حقوق جزا

الف. وجود ضمانت اجرای خاص

- این ضمانت اجرا به صورت مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی است.
- وجود ضمانت اجرا، مهم‌ترین ویژگی حقوق جزا به شمار می‌آید که متمایزکننده‌ی آن از سایر رشته‌ها است.
- واکنش در مقابل عمل مجرمانه‌ای که مجرم مرتکب آن شده است یا به صورت شدید، مجازات یا به شکل خفیف که اقدامات تأمینی و تربیتی است ظاهر می‌شود.

ب. آمره بودن (الزامی بودن) قوانین کیفری

قوانین کیفری جزء قوانین آمره به شمار می‌آیند بدین معنا که افراد نمی‌توانند برخلاف قوانین کیفری با یکدیگر توافق کنند. به عبارت دیگر در حقوق جزا قواعد اختیاری و تکمیلی وجود ندارد. لذا مجنی‌علیه نمی‌تواند به طور مثال تعهد نماید که قتل یا ارتکاب سایر جرایم بر روی او قابل تعقیب کیفری نباشد.^۱ در این موارد جامعه عکس‌العمل خود را نسبت به مرتکب اعمال می‌کند.

پ. کلی و عام بودن قوانین کیفری

به معنی تساوی تمام افراد در مقابل قانون است. به عبارت دیگر: «قوانین کیفری نسبت به کلیه افرادی که در قلمرو حاکمیت کشور مرتکب جرم شوند، صرف‌نظر از تابعیت مجرم یا مجنی‌علیه قابل اعمال است.»^۲

ت. سرزمینی و شخصی بودن قوانین کیفری

- منظور از سرزمینی بودن قواعد حقوق جزا، اجرای قوانین کیفری در نقاطی است که تحت سلطه و حاکمیت دولت قرار دارد.^۳

۱. گلدوزیان، ایرج، همان، ص ۴۰.

۲. باهری، محمد، همان، ص ۳۱.

۳. همان، ص ۳۱ - ۳۳.

- منظور از شخصی بودن قواعد حقوق جزا آن است که قوانین کیفری در مورد اتباع ایرانی اعم از اینکه در کشور ساکن باشند یا در خارج، قابل اجرا می‌باشد.
- لازمه‌ی اصل سرزمینی بودن و شخصی بودن قواعد حقوق کیفری اعمال قواعد حقوق جزای داخلی کشور است، این امر قابل توافق، تغییر و سازش بین اشخاص نیست.^۱

بند سوم: ارتباط حقوق جزا با سایر رشته‌های حقوق

الف. ارتباط حقوق جزا با قانون اساسی

قانون اساسی با توجه به آرمان‌ها و نیازهای ملت، اصولی را جهت حراست از جان، مال و ناموس افراد در نظر می‌گیرد و ضمانت تخطی از آنها را به عهده‌ی حقوق جزا می‌گذارد.

ب. ارتباط حقوق جزا با حقوق اداری

از هدف‌های حقوق اداری، انجام خدمات عمومی و تأمین احتیاجات دولت و اعمال حاکمیت دولت است انجام این وظایف مستلزم حمایت قانونی کارمندان و مأمورین دولت است. تخطی از این وظایف نیز در موارد مهم جنبه کیفری به خود می‌گیرد. مسائل مزبور موجب ارتباط بین حقوق جزا و حقوق اداری است.^۲

پ. ارتباط حقوق جزا با حقوق مدنی

در برخی موارد شرط تحقق جرم، احراز برخی مفاهیم حقوق مدنی است؛ مثل سند در جرم جعل و استفاده از سند مجعول و تعریف مال و مالکیت در جرم سرقت و کلاهبرداری و خیانت در امانت و همچنین تقسیم مال به منقول و غیرمنقول و نیز تقسیم مال به مفروز و مشاع است.

ت. ارتباط حقوق جزا با حقوق تجارت

ضمانت اجرای جزایی، عامل مهمی در تنظیم روابط و معاملات تجاری محسوب می‌شود، بنابراین ابتدا باید مفهوم این اعمال مثل ورشکستگی به تقلب و تقصیر روشن شود بعد نوبت به اجرای عکس‌العمل‌های کیفری که قانون‌گذار پیش‌بینی کرده است برسد. به‌طور مثال مواد ۶۷۰ و ۶۷۱ از

۱. همان، ص ۳۱ - ۳۳.

۲. گلدوزیان، ایرج، همان، ص ۲۸.